

Mühasibat balansının və maliyyə hesabatının etibarlılığının ekspertizası ən geniş yayılmış fəaliyyət növü hesab edilir. Ekspertizanın vəzifəsi mühasibat balansının və maliyyə nəticələri haqqında hesabatın düzgünlüyünün və reallığının təsdiq edilməsidir. Bununla yanaşı, ekspertiza uçot prosesinin təşkilində, maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətində və mühasibat uçotunda mövcud qanunvericiliyin pozulması hallarının qarşısının alınmasına real köməklik göstərir.

Auditor yoxlamaları zamanı müəssisənin mühasibat sisteminin təşkilinin mövcud normativ sənədlərə uyğuluğu mütləq müəyyənəlməlidir və aşkara çıxarılan nöqsanlar işçi sənədlərində qeyd edilməlidir. Auditor yoxlamalarının nəticələri üzrə auditor şəhadətnamələri tərtib edilir. Bu şəhadətnamədə mühasibat uçotu sistemi ilə tanışlıq, uçot siyasətinin qiymətləndirilməsi, sənəd dövriyyəsinin aparılması və təşkili, hesablaşmalar və kredit əməliyyatlarının auditor yoxlamasının nəticələri də geniş şərh edilməlidir.

Deməli, audit bazar iqtisadiyyatının zəruri elementi kimi çıxış edir, Bu onunla əlaqədardır ki, audit yoxlamaları qərar qəbulu üçün istifadə edilən mühasibat uçotunda yol verilə bilən müəyyən səhvləri aşkar etməyə imkan verir. Bu baxımdan, auditorlar öz vəzifələrini icra edərkən ümumi normalara riayət etməklə, mühasibat uçotunun bütün istifadəçilərinin maraqlarını rəhbər tutmalı, müəssisənin mühasibat uçotu sisteminin təşkilinin mövcud normalara uyğunluğunu dəqiq müəyyənləşdirməli və aşkar etdikləri səhvləri işçi sənədlərində geniş şərh etməlidirlər.

Ədəbiyyat:

1. Abbasov İ. M. Audit. Bakı, 2007.
2. Namazova C.B. Audit. Bakı, 2012.
3. Audit. Dərs vəsaiti. Bakı, 2001.

AZƏRBAYCANDA AUDİT SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİNİN XÜSUSİ BİR NÖVÜ KİMİ

*Kərimova Mehriban Allahverən qızı
Mingəçevir Dövlət Universiteti, Azərbaycan*

Bazar iqtisadiyyatı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasında müstəqil auditor xidmətinin formalaşması prosesi demək olar ki, başa çatmışdır. Bu prosesin əsasını etibarlı maliyyə və uçot informasiyalarına dövlətin, müəssisə rəhbərlərinin və səhmdarların qarşılıqlı maraqları təşkil edir. İnkişaf etmiş bazar iqtisadiyyatlı ölkələrdə mülkiyyətçinin və dövlətin əmlak maraqlarının təmin edilməsi təsərrüfat subyektlərinin maliyyə fəaliyyətinə nəzarət xüsusi müstəqil təşkilat - auditor xidməti həyata keçirir. Audit iqtisadi-hüquqi nəzarətin daha yüksək pilləsi olub vəzifəsi yeni qurulmuş iqtisadi münasibətləri yararsız sahibkarlıqdan qorumaq, həm də iqtisadiyyatda hüquq pozuntularının qarşısını almaq və ictimai hüquq şüurunu daha yüksək səviyyədə formalaşdırmaqdır.

Auditin vəzifələrindən biri müəssisənin maliyyə durumu və bu maliyyənin stabilləşməsi üsulları haqqında informasiya, habelə qanuni əmlak maraqlarının qorunması üçün zəruri informasiya almaqdan ibarətdir. Auditin təşkili muhasibat

(maliyyə) hesabatının müstəqil yoxlanılmasının həyata keçirilməsi, habelə başqa auditor xidmətlərinin göstərilməsi üzrə sahibkarlıq fəaliyyətini ifadə edir. Auditor fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsi qeydiyyat, lisenziyalaşdırma, auditorların attestasiyası, vergitutma vasitəsilə həyata keçirilir. Hansı mülkiyyət formasında fəaliyyət göçtərməsindən asılı olmayaraq bütün təsərrüfat subyektlərində qanunvericilik aktlarının tələblərinə, qoyulan normaların yerinə yetirilməsinə nəzarətin həyata keçirilməsi, eyni zamanda maliyyə fəaliyyətində yol verilən pozuntuların aşkara çıxarılması vacib məsələdir.

Audit xidməti vasitəsilə qanun pozuntularının qarşısının alınması mümkündür, müvafiq lisenziyası olan sərbəst auditor, yaxud auditor təşkilatı kifayət qədər elmi və praktiki biliyə malik olmalıdır. Bu baxımdan auditor fəaliyyətinin təşkili və onun təkmilləşdirilməsi məsələləri böyük aktualıq kəsb edir. Sahibkarlıq fəaliyyətinin bir növü olan audit dövlətin və biznesmenlərin mənafeyi ilə bağlı məsələlərin effektiv həllinə imkan yaradan obyektiv, qərəzsiz və müstəqil analitik-nəzarət infrastrukturudur. Ümumiyyətlə, bazar infrastrukturunu içərisində auditin özünəməxsus layiqli yeri, mövqeyi vardır. Auditor yoxlamaları müəssisənin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin hüquqi normativ aktlara uyğunluğunu, mühasibat hesabatlarının və əmlakın qiymətləndirilməsinin düzgünlüyünü müəyyən etmək, çatışmazlıqları aşkara çıxarmaq, mühasibat uçotu qurmaq, vergilərin hesablanması və bəyannamələrin hazırlanması, həmçinin sahibkarların fəaliyyətlərinin təkmilləşdirilməsinin perspektiv inkişaf istiqamətlərinə dair təklif və tövsiyələr irəli sürmək məqsədi güdür.

Bununla yanaşı son vaxtlar auditor xidmətlərinin digər növləri də inkişaf etməyə başlamışdır. Sahibkarlıq fəaliyyətinin geniş vüsət alması ilə vergi qanunvericiliyinə riayət edilməsinin düzgünlüyünü aydınlaşdırmaq üçün ayrıca bu sahənin auditini aparmağa daha çox ehtiyac duyulur. Azərbaycan Respublikasının Vergilər Məcəlləsinə edilən dəyişikliklər və əlavələr auditorların məsuliyyətini artırır və onlara vergi agenti kimi çıxış etməyə imkan verir. Bu məqsədlə sahibkarlar və ümumiyyətlə vergi ödəyiciləri auditorlarla müqavilələr bağlayaraq onları vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinin düzgünlüyünə cavabdeh şəxs kimi cəlb edə bilərlər. Belə ki, bütün təsərrüfat subyektləri, o cümlədən holding şirkətləri auditor xidmətlərindən təkcə illik maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətlərinə yekun vurmaq üçün deyil, eləcə də təsərrüfat daxili nəzarətin, marketinqin və maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üçün zəruri olan əsaslı, doğru və dürüst məlumatların əldə edilməsi məqsədilə istifadə edə bilərlər. Auditor təşkilatları tərəfindən yoxlamalar aparılarkən müəssisənin (biznesin) dəyərinin qiymətləndirilməsinə ciddi fikir verilməlidir. Çünki, sahibkarlıq fəaliyyəti olan qiymətləndirmənin nəticələri mühasibat uçotu və vergi uçotu hesabatlarında düzəlişlər etmək üçün istifadə olunur. Qiymətləndirmə fəaliyyətinin nəticələrinin dürüst, dolğun olması qiymətləndirmə metodunun seçilməsindən daha çox asılıdır.

Auditorların işinə sivil formada nəzarəti gücləndirmək üçün, audit xidməti bazarında haqsız rəqabətin baş verməməsi üçün, həm sərbəst auditorların eləcə də auditor şirkətlərinin mənafehlərinin müdafiə olunmasını təmin etmək məqsədilə ölkəmizdə fəaliyyət göstərən bütün təsərrüfat subyektlərində optimal nisbətdə auditor yoxlamalarının yerli və xarici auditor təşkilatlarına həvalə edilməsi prosesi

qanunvericilik xarakteri daşıyan normativ sənədlərlə tənzimlənməsi daha yaxşı olardı. Eyni zamanda milli auditorların ixtisas, bacarıq və peşəkarlıq səviyyələrinin beynəlxalq standartlara uyğun olaraq artırılması sahəsində konkret tədbirlərin həyata keçirilməsi son dərəcə vacibdir.

Sahibkarlıq fəaliyyəti insanların arzu və istəyindən asılı olmayaraq, qabaqcadan müəyyən edilə bilməyən qeyri-müəyyənliyə əsaslanır. Sahibkarlar riski qabaqcadan görmək və daha aşağı səviyyəyə endirmək bacarığına malik olmalıdırlar. Bunun üçün düzgün qurulmuş mühasibat uçotu və hesabat sistemi vasitəsilə müəssisə və təşkilatın fəaliyyəti üzərində daimi nəzarət olmalıdır. Bununla əlaqədar olaraq büdcə vəsaitlərinin təyinatı üzrə istifadə olunmasına nəzarəti Maliyyə Nazirliyi və Hesablama Palatası həyata keçirir. Başqa qurumlarda isə bu funksiyasını daxili auditorlar və yaxud müqavilə əsasında sərbəst auditorlar aparırlar. Göründüyü kimi, bu fərman auditin respublika iqtisadiyyatında oynadığı rolu daha da artırmış və auditor xidmətinin inkişafına güclü təkan vermişdir. Ölkəmizdə beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq daxili auditor peşəsinin geniş yayılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının üzvləri tərəfindən respublikamızda Beynəlxalq Daxili Auditorlar İnstitutunun (İİA) «Audit-Azərbaycan» bölməsi yaradılmışdır.

Ədəbiyyat:

1. “Audit xidməti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı, 1994.
2. “Daxili audit fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı, 2007.
3. Namazova C.B. Audit. Dərslik. Bakı. 2012.
4. Рогоуленко Т.М., Пономарева С.В. Аудит. Учебник. Москва. КНОРУС, 2010.

DÖVLƏTİN FİSKAL MEXANİZMLƏRİNİN MAHİYYƏTİ VƏ İQTİSADİYYATIN TƏNZİMLƏNMƏSİNDƏ ROLU

*Məmmədova Dürdanə Müzəffər qızı
Mingəçevir Dövlət Universiteti, Azərbaycan*

Bazar münasibətlərinin inkişaf etdiyi bir şəraitdə hər bir dövlətin əsas vəzifələrindən biri iqtisadi inkişafda stabilliyi təmin etmək, istehsalın artımının davamlılığına nail olmaq, əhalinin səmərəli məşğulluğuna, qiymətlərin sabitliyinə və ümumi ölkə əhalisinin isə maddi rifah halının ilbəl vəziyyətinin yaxşılaşmasına nail olmaqdır. Təbii ki, sadalanların həyata keçirilməsi üçün dövlət özünün malik olduğu maliyyə resurslarını səfərbər etməli, onun səmərəli bölgüsünə və səmərəli istifadəsinə nail olmalı, ədələtli gəlir mənbələri formalşadırmalıdır. Daha dəqiq desək, dövlət gəlir və xərclərində müəyyən dəyişikliklər etməklə iqtisadiyyata müəyyən təsir və tənzimləmək qabiliyyətinə malik olur ki, bu da dövlətin həyata keçirdiyi büdcə-vergi tədbirlərinin məcmusudur. Dövlət büdcəsinin gəlir hissəsinin formalaşdırılmasına, bütün təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılmasına, iqtisadi artımın, məşğulluğun vergitutmanın və pul dövriyyəsinin sabitliyinin təmin